

Iorgos Ioannu (1927-1985)

Per amor propi

Traducció: Lucas Gonzalvo Valls

Els cinemes de barri

Tot és qüestió de posar fil a l'agulla i vèncer certs dubtes. Al capdavant t'hi acabes acostumant i comproves que paga més la pena que anar a fer un tomb o a qualsevol d'aquelles pastisseries avorrides. Fins que no em vaig decidir a entrar en un cinema de barri, les havia passat putes. Hi anava força sovint, cada cop més, i des de fora em feia venir ganes d'entrar-hi: observava la gent que ho feia, m'hi passava molta estona mirant la cartellera, i de cop i voltacomençava a trobar peròs en tot allò i girava cua. Alguna cosa dins meu m'ho impedia, com un sentiment de culpa, i em feia l'efecte que havia de fer un espectacle deplorable. Però això no em passa només a mi. Ho veig en la mirada d'altres persones amb què em trobo allà dins cara a cara. El vespre que vaig decidir d'anar-hi definitivament, em vaig dirigir a Vardari i les cames em feien figa. Però el fet és queja no podia suportar més estar sense companyia. Els amics ja no eren els de sempre, s'havien fet insofribles i, a més a més, de nit alçaven el vol amb diferents excuses.

Durant els anys de catequesi, per descomptat, ens prohibien d'anar al cinema. Teníem la nostra pròpia sala i podíem anar-hi els vespres sempre que ho volguéssim. Molts posaven en dubte aquesta prohibició; jo la vaig obeir sense dir ni piu, perquè no tenia temps ni diners per comprar les entrades. No havia trepitjat un cinema des que era un marrec i anava tot sol al cinema del barri, sempre a galeria. De la nit al dia, vaig deixar d'anar-hi, d'ençà que un home, en la foscor, em va dedicar uns gestos obscurs. Encara avui dia, quan vaig a aquell mateix cinema alguna vegada, se m'encongeix el cor i no sé què m'agafa. Potser és aquesta la raó principal per la qual no em feia res que ens ho prohibissin. Més endavant vaig començar a anar-hi esporàdicament, però no suportava els cinemes que projectaven les preestrenes, sobretot pel públic tan babau que s'hi aplega. En efecte, per passar una bona estona no és suficient només que la pel·lícula sigui bona. Cal que també hi hagi un bon ambient, que puguis, si fa falta, intercanviar quatre mots amb el del costat, i no haver de creuar-te ocasionalment amb les mirades hostils de la gent malhumorada. Això, però, no significa que en tots els cinemes de barri hi hagi aquesta atmosfera. Els familiars són encara pitjor que els de les preestrenes, perquè el públic que reuneix són parelles i famílies: estan plens de canalla, velles empipadores i dones grassonetes que passen l'estona mentre el marit agafa una bona turca al bar. Quan s'encenen els llums, la imatge és depriment.

Els que són autènticament de barri es troben en els grans carrers comercials, prop dels mercats i els concessionaris de cotxes. Les dones no els freqüenten gairebé mai, però estan plens d'homes des de primera hora. Entre setmana hi ha molta gent, sobretot al capvespre, que és quan hi van els paletes, els ferrers, els taxistes, els minoristes, els soldats. Aquests

s'ensumen immediatament els intel·lectuals. Això em molesta molt. Què hi farem, sembla que les nombroses lectures i aquesta vida sedentària que duc m'han marcat de per vida. Sento una certa desconfiança al meu voltant. Quan es tracta d'una comèdia, tothom està de bon humor i és fàcil encetar una conversa amb qui seu al costat. Els *thrillers* policíacs o de gàngsters, amb els seus crims i assassinats, et glacen el cor, et paralitzen, es genera una atmosfera de violència i s'estén una mena de recel. Ara bé, quan en projecten d'eròtiques, se senten gemecs i obscenitats. Mai no oblidaré l'escena que es va muntar un dia durant la projecció dels *Amants* de Louis Malle. Quin xivarri.

Sempre porto amb mi un diari, encara que ja l'hagi llegit. Així que s'encenen els llums, fingeixo que em poso a llegir, perquè algunes mirades m'incomoden. De vegades me'n vaig a la zona de fumadors. Al costat es troben els lavabos, amb les parets empastifades de gargots. M'agafa una por, que m'hi tanco dins esperant que s'apaguin els llums. D'acord amb l'ortografia i el nivell de grolleria, pots arribar a saber si els ha escrit algú amb un mínim de formació: les seves pintades són les més ridícules i barroeres. M'agradaria molt poder fer un estudi sobre els gargots dels analfabets, perquè són autèntics i primitius. Fas les teves necessitats envoltat d'exhortacions i propostes, que força vegades són d'una gran originalitat. A la universitat, les parets dels lavabos estan cobertes d'estúpides arengues polítiques.

Durant la mitja part, a la zona de fumadors no hi cap ni una agulla. Per la roba, les mans i la cara sovint endevino de què treballen. La majoria són joves de bona planta i rostre esculpit. No hi ha dubte que estic fet d'una altra pasta. No encaixen en els meus cercles, ni jo en els seus. El bigoti fa furor. Són morenos i els queda bé. A Europa he sentit dir que se l'afaiten. No hi he viatjat mai, allà, ni en tinc ganes, però, si tots els estrangers són com aquests dessaborits malgirbats que recorren i destrossen Grècia, ja fan bé d'afaitar-se'l. La classe obrera és ben masculina, cria homes atractius que es panseixen, però, molt ràpid. El treball dur embelleix l'home, i alhora l'esguerra. En canvi, la classe burgesa compta amb belles dones que marquen el seu to general. És d'aquí d'on surten les cèlebres senyores i les mares que tothom ja coneix. Miro de reüll alguns obrers i em pregunto si podrien haver nascut i crescut en una casa burgesa. Segurament els haurien fet mudar la pell i s'haurien pansit abans d'hora. La veritat, però, és que els obrers envegen la vida d'un burgés.

Quan fosqueja i m'adono que duc prou diners per a un paquet de cigarros i una entrada, em poso content. No em fa por la soledat, en general mai no tinc por. A la primavera i la tardor, quan el cel s'ennegreix cap a les muntanyes de ponent i veig que s'acosta una tempesta, corro a entaforar-me en algun cinema, com si fos un d'aquells refugis d'abans. Allà dins no hi penetra res. Surto d'allà tard, veig els carrers a vessar d'aigua i fang: un anhel menys, em dic a mi mateix. Els cinemes de barri sempre projecten dues pel·lícules, per això, quan m'adono que m'hi estaré una bona estona, el primer cop paro més atenció al diàleg; el segon, només a les fotografies; el tercer, ja als petits detalls. A vegades em tanco en mi mateix i m'entretinc fent un munt de plans. Quina llàstima que no pugui treure paper i llapis per deixar-los per escrit. Mentrestant, en les butaques del costat s'han anat asseient algunes persones. Mai no estic en posició d'explicar l'argument de les

pel·lícules que he vist, ni tan sols en recordo els títols i els noms. Al principi tenia un quadernet i els hi escrivia juntament amb els plans i les decisions que prenia. Ara ni tan sols estic atent al títol, sovint perquè també és enganyós. Molts cops em passa que entro a veure una pel·lícula que ja he vist. Immediatament començo a trencar-me les banyes, com em passa sovint amb les persones: on el dec haver vist, on el dec haver vist. Llavors em tanco en mi mateix fins que comença la segona pel·lícula. Observo la sala: un espai tancat i brut. Em sorprèn a mi mateix la facilitat amb què m'he acostumat a una brutícia com aquesta. Fa temps, quan era un marrec, acostumaven a preparar-me un bany amb fulles de noguera: l'aigua feia olor de iode. Sortida d'emergència no n'hi ha pas, és com una rateta. Pobres de nosaltres si mai passa res. El gendarme no em treu un ull de sobre. De tant en tant, es produeix algun incident o plou algun mastegot. Això no està fet per a tu, em dic a mi mateix. De vegades penso que, si guardés totes les entrades que he anat esquinçant i ara en fes comptes, em tornaria boig en veure quants diners i quantes hores he malgastat per ser aquí dins. Gairebé tota una vida.

En Batis

Cada any, per la nit de Resurrecció, m'ajupo amb una mica de discreció i acarono dissimuladament l'herba del jardí que envolta Santa Sofia. Encara no l'hi he dit a ningú, però crec que tampoc no se n'han adonat, que sempre els acabo arrossegant al mateix indret. Potser ja no se'ls fa estrany, això. Tot i que ja no fa per a mi, sempre miro de dur-m'hi un ou vermell amb la idea de fer-lo xocar amb el d'algú altre que tingui a la vora. I així que en llenço a terra les closques, penso amb una mica d'alegria que, quan marxi tothom, potser tornarà en Batis a recollir-les tal com va fer un dia amb totes aquelles fotografies pornogràfiques.

Les havíem trobat esquinçades en aquell mateix indret i no era pas cosa de no res. En la majoria dels bocins apareixien nues certes parts del cos que, tret de les nostres, no havíem vist encara o que mai no hauríem imaginat en una actitud tan desenfrenada com aquella. Però, a més a més, també s'hi apreciaven les complicades postures de les persones. Tant és si anaves amb la idea d'unir una fotografia on apareixien dues persones, perquè en un diminut bocí apareixia una cinquena cama o alguna altra cosa que no hi encaixava i t'ho capgirava tot. En poques paraules, no era de gran ajuda el que sabíem.

Ens havíem embadalit tant ajaguts a l'herba, que en sonar el timbre del menjador per al segon torn, no volíem anar a dinar. Al final, vaig anar al menjador tot sol i el meu amic es va quedar amb les fotografies. Ja va ser pega que el sermó de després de dinar s'allargués tant aquell dia.

Tanmateix, en tornar ja les tenia totes enllestides damunt de l'herba i lluitava amb el vent perquè no les hi escampés. Era la primera vegada que veia unes contorsions com aquelles. La gent era molt porca. Ell, però, ho trobava bonic, me n'assenyalava els detalls i es pixava de riure. Tot tenia el seu nom i se'l sabia. Ara, però, no sé què en diria, perquè segur que ja ho hauria provat tot. En marxar, va escampar-ne de nou tots els bocins amb una puntada de peu.

Al dia següent vaig proposar d'anar a recollir-los, però ni rastre. Algú altre se'ls devia haver endut. Per això vam entrar dins l'església i ens vam estirar als bancs de panxa enlaire a mirar l'Ascensió del mosaic de la cúpula. Dos àngels sostenien el Crist, volant al seu costat, dins d'una gloriosa esfera que em va semblar com un ou enorme. Mentre observava els àngels, em recordava de nosaltres mateixos el dia anterior. No és que jo em considerés un àngel, si més no llavors, sinó que era el meu amic qui m'ho semblava. Hi tenia molta retirada. També està feta de bocins, em va dir al final. Era evident que pensava en les fotografies. A mi també em sabia greu, però no ho volia dir. I no només llavors: mai no les he oblidades. Molts dels meus relats sobre orgies els he escrit, de fet, basant-me sobretot en elles, tot i haver-ne vist en l'endemig una pila d'altres.

De tant en tant penso que qui les havia esquinçat al jardí de l'església no ho devia haver fet per por que el descobrissin. En aquells dies estàvem en plena Ocupació i podies córrer el

perill que t' enxampessin per qualsevol altra cosa, però no pas per unes fotografies pornogràfiques. La lògica em diu que potser les va esquinçar per por que les trobés la mare a les butxaques, o per creences religioses. Vull pensar, però, que tot es devia a remordiments.

Al cap d'uns dies, en Batis no va tornar a aparèixer ni pel menjador ni per l'escola. Deien que havia caigut malalt, però jo sabia que l'havien pres. Un matí m'esperava algú en sortir de l'escola. La nit passada havien executat el meu amic davant de casa seva com a mesura exemplar per al veïnat. L'havia recollit la Creu Roja.

Vam anar al dipòsit de cadàvers a cercar-lo. Allà també hi havia persones i àngels fets a trossos. El que allà van veure els meus ulls no ho podré dir mai. Encara no me'n sé avenir. Després d'això vaig amagar el cap sota l'ala i així vaig passar desapercebut. Em temo, però, que no calia que me n'amagués tant: ells ja saben qui assassinen.

Ho he passat malament amb els jocs de paraules fàcils i no m'agrada fer aquesta mena de coses ni amb mi mateix. No obstant, automàticament tinc un sobrecor, quan a les tardes d'estiu bufa una brisa de mar que tothom troba agradable mentre en dieu el nom amb un sospir.¹

¹ Del vent suau que bufa del mar en grec en diuen μπάτης, /batis/, que prové del turc *batı* i aquest de l'italià *vento d'imbatto*, d'on prové al seu torn el català "embat". També s'ha proposat la hipòtesi que provingui del grec antic ἐμβαίνω, "entrar, introduir-se, trepitjar". No podem estar-nos d'assenyalar que aquest darrer significat s'adiu molt amb l'esgarripança o l'embat que suporta el cor i la memòria de Ioannu quan recorda l'amic.

† 13-12-43

En aquest punt puc afirmar que potser hauria estat millor que mai no hagués posat un peu en aquell lloc d'execució col·lectiva. En altres ocasions, és clar, s'ha donat el cas que he visitat llocs de tortura o fosses comunes: la terra del nostre país està ben farcida dels ossos de la flor i nata de la nostra joventut, però mai no m'he esgarriat ni he plorat tant com aquella vegada. I això segurament es deu al fet que em trobava allà quan dos germans, un home i una dona, obrien la tomba del seu germà petit, executat vint anys abans. M'hi vaig atansar i, quan vaig adonar-me del que succeïa, em vaig ajupir discretament a una certa distància. Ara que la meua ànima ha quedat allà arrelada, em sembla que m'hi quedaré per sempre com una mala herba, assegut al costat d'aquella tomba. Tant de bo fos així.

Quan m'hi vaig apropar, l'excavació amb el pic havia avançat força. A més, no l'havien enterrat massa fons. Potser s'havien ocupat de l'enterrament unes dones. En un no res, van començar a aparèixer-ne els ossos d'un en un. S'havien esgrogueït i cobert d'una fina capa de terra marronosa. La dona, coberta amb una capellina i pràcticament agenollada, anava rentant-los amb una mica de vi negre per disposar-los devotament en una caixa de cartró, una d'aquelles de l'ajuda americana. En tot això no hi havia res de fastigós o esgarriós. D'altra banda, el noi tenia setze anys quan el van executar. I no tinc cap mena de dubte que el deuen haver canonitzat. A terra, al costat, hi havia clavada una espelma i l'encens cremava lentament a l'encenser. L'aroma inundava l'indret. Ningú no badava boca, ni se sentien sanglots. M'adonava, però, que vessaven llàgrimes dels ulls, per això vaig acotar el cap, amb els ulls clavats a l'herba, intentant no mirar-los, perquè no gosava. Encara bo que em van deixar que m'hi quedés en un moment com aquell.

Tan sols quan van trobar el crani vaig sentir el germà que deia: el tret de gràcia. Era un petit forat una mica per damunt del front. Em sentia com si se m'hagués empassat la terra. Ara penso que hagués hagut d'agenollar-me, tot i ser tan indigne. Mirava atentament un petit roc al meu costat, cobert de líquen. Segur que també hi era quan tot va passar, que el noi el devia veure. Potser fins i tot l'envejava. Potser també hi devia ser aquell arbre tan gran, encara que no em sorprendria que hagués crescut tant de pressa amb els rius de sang que s'hi han vessat i els centenars de cossos que ha tingut a la vora. Tant de bo que les persones es poguessin transformar davant l'amenaça d'un gran perill, que la terra s'obris i se les empassés. Això era, si fa no fa, el que suplicava jo en trobar-me davant d'uns perills tan ridículs, que em fa vergonya de continuar pensant-hi. De totes maneres, recordo que en aquells moments venerava i cuidava com mai els éssers inanimats, però també els insectes, les plantes i els ocells. És en això mateix en què em baso per creure que ell també es devia sentir així en aquell moment. A més, era de la meua edat. Em nego a pensar que joigui tan diferent de la resta. Jo també soc humà. I, tanmateix, és aquesta mena de diferència el que em crema.

Al cim del turó han erigit una enorme creu blanquíssima i més avall, al vessant, està inscrita, també amb pedres blanques, la data: 13-12-43. Volia, en arribar a casa, fullejar dia a dia el diari que devia dur en aquella època. Què ens devia passar a nosaltres aquell dia?

I així, embadalit com m'havia quedat mirant el minso enterrament del jove camperol, vaig començar a xiuxiuejar aquell lament que canten els homes i del qual només recordo la lletra, però no la melodia:

Mestres de Kalàvrita i picadors de marbre,
que ciselleu el marbre per fer-ne sarcòfags,
feu-me'n un de bonic i millor per a mi ...

Però una gernació de turistes nacionals es va presentar enmig del recinte sagrat. Es van aturar al voltant d'aquella tomba buida, tan mísera per a un sacrifici com aquell. Semblava gent culta i no puc dir que el seu comportament no fos respectuós. Van dipositar, de fet, una delicada corona de llorer i després van guardar un minut de silenci. Un d'ells va començar a llegir en un paper l'historial d'execució de les 1.200 persones. Era una descripció tan freda, que de seguida vaig suposar que la devia haver tret de l'última enciclopèdia. Després es van dispersar parlant en veu alta o esclafint a riure. Molts es van acostar a nosaltres. I immediatament, és clar, van començar amb les preguntes, sobretot les dones. El xicot del pic els responia fent, sens dubte, un gran esforç. Es veia d'una hora lluny que consideraven gairebé una sort i una magnífica cloenda de les aventures de la seva excursió haver arribat justament a l'hora de l'exhumació. Hi ha haver un moment que el germà va acabar tan atabalat, que va cometre l'error d'ensenyar-los fins i tot el crani amb el tret de gràcia. Això, però, devia superar els límits que aquells podien resistir, perquè de seguida vaig percebre un cert moviment d'allunyament. Algú va recordar que es feia tard. En aquell instant la dona ajupida els va demanar si tenien un diari per cobrir els ossos. S'hi van oferir molts: una altra cosa no, però de diaris... I quins diaris...

Començaren a baixar. Al cap d'unes poques passes van encetar una viva discussió, com si nosaltres no fóssim una mica més amunt. Es va sentir un que cridava rabiüt: ja els està bé, perquè els altres van matar soldats de l'exèrcit invasor.

Tothom va fer muts i a la gàbia. Amb ells també hi anava un vestit de militar.

Vaig tenir ganes de llançar-me damunt d'aquella veu infame i escanyar-la brutalment abans que pogués continuar. Però, és clar, els dos germans ja ho havien escoltat tot i s'havien ajupit encara més a terra, com si els estiguessin fujetejant, però també com si estiguessin acostumats a coses com aquella.

Després, l'home va deixar anar el pic. D'altra banda, no hi quedaven més ossos. La seva germana apagà l'espelma i agafà l'encenser. Els ossos van quedar al descobert. El periòdic rodava per l'herba, brut.

Em vaig quedar enrere amb una profunda pena al cor. No era conegut seu ni tampoc un familiar perquè m'hi duguessin amb ells, com m'hagués agradat. Jo només he aconseguit encaixar i congeniar amb persones com les de l'autocar. Per això vaig posar-me a caminar cap al cafè més vulgar, i de camí no deixava de dir-me: Déu meu, no em deixis ni intercanviar un bon dia amb aquesta mena de gent suposadament civilitzada.

Iorgos Ioannu. 2021 [1964]. *Για ένα φιλότιμο. Πεζογραφήματα* [*Per amor propi. Proses*]. Atenes: Κέδρος.

Cinc dels vint-i-dos breus relats d'aquest llibre havien estat publicats, el 1962, a la revista de Tessalònica *Diagonal* (Διαγωνίου), fundada i dirigida per Dinos Khristianópulos.

Portades de la primera edició, de 1964 (Tessalònica: Διαγωνίου), i de diferents edicions posteriors (Atenes: Κέδρος) de *Per amor propi*.